

Justis- og beredskapsdepartementet

Deres referanse:
24/6013

Vår referanse:
24/216595-4

Dato:
13.11.2024

Høring – Arbeidsgrupperapport om sivilrettslig inndragning av utbytte fra straffbare handlinger

Det vises til departementets høringsbrev 20.09.24.

Innledningsvis vil Økokrim uttrykke anerkjennelse for det grundige utredningsarbeid arbeidsgruppen har utført.

Økokrim gir i det vesentlige sin tilslutning til de forslag som arbeidsgruppen har kommet med, herunder forslaget om å lovfeste regler om selvstendig inndragning, og at dette skjer innenfor rammene av straffeloven og straffeprosessloven (*strafferettslig modell*). Etter Økokrims oppfatning er det svært viktig å få på plass et slikt inndragningsregime snarest.

Økokrim antar at det foreslåtte regelverket om selvstendig inndragning vil utgjøre et svært viktig supplement til de øvrige reglene om inndragning i straffeloven, og bidra til at den samlede innsatsen rettet mot inndragning av utbytte fra kriminalitet kan bli adskillig mer effektiv enn dag. Slikt utbytte representerer et enormt samfunnsproblem; det påfører offentlig og privat sektor store økonomiske tap, det bidrar til konkurransevridninger, og, ikke minst, det bidrar til finansiering og understøttelse av kriminelle strukturer som begår ny alvorlig kriminalitet. Vi er overbevist om at lovhjemler om selvstendig inndragning vil bidra til å nå det kriminalpolitiske mål om at kriminalitet ikke skal lønne seg.

I det følgende utdyper vi vårt syn på forslagene til *materielle regler* (kap. 9 og 11), *prosessuelle regler* (kap. 10) og forslaget om *ny inndragningsenhet* (kap. 12).

Kap. 9 Materielle regler for selvstendig inndragning av formuesgoder

Økokrim slutter seg til arbeidsgruppens forslag til utforming av materielle regler for selvstendig inndragning, jf. utkast til ny § 68 a.

Arbeidsgruppen har delt seg i synet på hvilket beviskrav som skal gjelde ved selvstendig inndragning, jf. utkastet til ny § 68 a første ledd første punktum, dvs. om beviskravet alminnelig sannsynlighetsovervekt eller sterk sannsynlighetsovervekt bør benyttes. *Økokrim vil meget sterkt tilrå at beviskravet skal være alminnelig sannsynlighetsovervekt.*

Arbeidsgruppen foretar en grundig drøftelse av de ulike hensyn som er relevante ved vurderingen av hvilket beviskrav som bør anvendes. Særlig hensynet til effektivitet og hensynet til berørte personers rettssikkerhet står sentralt. Etter Økokrims oppfatning bør det ved avveiningen av de ulike hensynene legges stor vekt på effektivitetshensyn. Beviskravet alminnelig sannsynlighetsovervekt vil i størst grad lette etterforskning og irettføring av inndragningskrav, og dermed bidra til å realisere målet om økt inndragning av utbytte av straffbare handlinger.

Som fremholdt av arbeidsgruppen vil hensynet til rettssikker behandling av krav om selvstendig inndragning ivaretas gjennom en rekke mekanismer; særlig viktig er den omstendighet at det er påtalemyndigheten som har bevisbyrden, og at påtalemyndighetens objektivitetsplikt gjelder uinnskrenket under etterforskningsfasen og ved den rettslige behandling av kravet. Partene i saken vil ha anledning til å be om supplerende etterforskningsskritt, og den uavhengige domstol som behandler kravet vil også kunne beslutte innhenting av ytterligere bevis. Som understreket av arbeidsgruppen vil "[f]aren for feilaktige avgjørelser [...] dermed være vesentlig mindre enn i sivile saker, selv om beviskravet skulle være det samme." (utredningen s. 156.)

Arbeidsgruppen omtaler for øvrig det svenske lovforslaget *Prop. 2023/24:144 En ny förverkandelagstiftning. Lag (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot*, og nevner spesielt forslaget til ny bestemmelse i brottsbalken 36 kapittel 5 §, som gjelder selvstendig inndragning ("*självständigt förverkande*"), som skal supplere adgangen til å inndra utbytte fra konkrete lovbrudd (utredningen side 69-70). Bestemmelsen er nå vedtatt og trådte i kraft 8. november 2024. Beviskravet for at formuesgodet stammer fra kriminalitet er klar sannsynlighetsovervekt ("*klart mera sannolikt*"). Av vel så stor interesse er imidlertid den nye bestemmelsen i brottsbalken 36 kapittel 6 § om "*utvidgat förverkande*" som lyder slik: "*Om det är övervägande sannolikt att egendom härrör från brottslig verksamhet, ska egendomen förverkas, om någon döms för ett brott för vilket det er föreskrivet fängelse i fyra år eller mer og brottet har varit sådant att det skulle kunna ge vinst (utvidgat förverkande).*" For

sistnevnte type inndragning er altså beviskravet nå *alminnelig sannsynlighetsovervekt*, mens beviskravet før lovendringen 8. november 2024 var "klart mer sannolikt". Vi antar at det ut fra en systembetragtning har de beste grunner for seg at man hos oss opererer med ett beviskrav - alminnelig sannsynlighetsovervekt – som vil gjelde for selvstendig inndragning i tilfeller som vil rammes av begge de to svenske bestemmelsene.

Etter Økokrims oppfatning vil beviskravet *alminnelig sannsynlighetsovervekt* være avgjørende for at dette nye inndragningsinstituttet skal bli et vellykket verktøy.

Konklusjonen er således at ny straffelov § 68 a første ledd første punktum bør lyde slik: "Selvstendig inndragning kan foretas av formuesgode som mest sannsynlig er utbytte av straffbare handlinger"

Kap. 10 Prosessuelle regler ved selvstendig inndragning av formuesgoder

Økokrims hovedsynspunkt er at de foreslåtte prosessuelle reglene balanserer hensynet til rettssikkerhet og effektiv inndragning på en god måte.

Skifte mellom straffeforfølgning og selvstendig inndragning

Rapportens behandling av temaet "sporskifte" mellom straffeforfølgning og selvstendig inndragning viser at denne muligheten ikke er uten betenkeligheter, særlig ved et skifte fra selvstendig inndragning til straffeforfølgning. Den nye regelen som er foreslått i straffeprosessloven § 224 femte ledd opererer imidlertid med en høy terskel for slike overganger, men åpner for det hvis det eksempelvis fremkommer nye opplysninger som nødvendiggjør et sporbytte. Forslaget virker balansert og hensiktsmessig. Formuleringen "straffens formål med tyngde" er kjent fra for eksempel straffeloven § 52 a bokstav d, som riktignok gjelder ungdomsstraff, men formuleringen gir anvisning på en skjønnsmessig helhetsvurdering. Hva som ligger i "straffens formål" er ikke helt enkelt å besvare, jf. for eksempel drøftelsen i Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) punkt 6.1, men åpner likevel for en bred skjønnsmessig vurdering med tilhørende fleksibilitet. Hvilke kriterier som bør være sentrale kan imidlertid omtales nærmere i forarbeidene.

Prosessuell status for involverte parter

Etter Økokrims syn bør det vektlegges at ordet "rettighetshaver" allerede er i bruk i straffeloven §§ 73 og 74, og dermed representerer en nokså velkjent inndragningsrettslig terminologi. I arbeidsgruppens rapport påpekes det at ordet

"rettighetshaver" også omfatter for eksempel panthavere, som ikke rammes av en evt. inndragning fordi rettigheten består. Dette brukes som et argument mot å bruke ordet "rettighetshaver". Forslaget er imidlertid at partsstatus er forbeholdt dem som bestrider kravet, jf. forslaget om ny § 406 i straffeprosessloven. Dette er neppe veldig aktuelt for panthavere som ikke påvirkes av en evt. inndragning. Følgelig kan vi ikke se at bruken av det innarbeidede ordet "rettighetshaver" vil innebære et nevneverdig reelt problem. Bruken av "rettighetshaver" vil også fremstå språklig konsekvent.

Vi nevner også at det i forslag til ny straffeprosesslov § 410 om hvem som har rett til å la seg bistå av advokat, evt. få oppnevnt advokat, bør brukes samme begrep som i straffeprosessloven § 406. I arbeidsgruppens forslag er det i § 410 vist til "rettslig interesse", noe som ikke harmonerer med forslaget til § 406, herunder drøftelsen i rapportens kap. 10.3.3.

Punkt 10.4 i rapporten omhandler partenes prosessuelle rettigheter, inkludert rett til innsyn i saksdokumentene. I forslaget til ny § 404 i straffeprosessloven kan det være nyttig å redusere gjentatte henvisninger til at innsynsretten gjelder selvstendig inndragning, siden dette fremgår av at bestemmelsen står i kapittel 28 om selvstendig inndragning. En presisering om dette i både første og tredje ledd virker uansett unødvendig, og etter vårt syn bør i hvert fall forslag til tredje ledd strykes.

Retten til å begjære ytterligere etterforskningskritt

Forslaget til ny § 402 i straffeprosessloven åpner for at parter kan begjære ytterligere etterforskningskritt. Økokrim anbefaler å vurdere om "uforholdsmessighet" kan være et hensiktsmessig og selvstendig kriterium, da vurderingene foreslått i utkastet kan være krevende å håndtere i praksis. Eventuelt kan kriteriene presiseres nærmere i forarbeidene for å gi bedre veiledning.

Dommerhabilitet ved behandling av inndragningssaker

Når det gjelder rettens behandling av inndragningssaken kan det stilles spørsmål om det foreligger habilitetsproblematikk for en dommer som har tatt stilling til tvangsmiddelbruk i inndragningssaken, og som senere skal ta stilling til begjæring om inndragning i samme sak. Innenfor straffeprosessens rammer har habilitetsspørsmål eksempelvis oppstått der en dommer forut for en hovedforhandling har tatt stilling til varetektsfengsling. Hvorvidt en dommer har vært inhabil til å administrere en hovedforhandling har i disse tilfellene bl.a. berodd på hvilken fengslingshjemmel som tidligere har blitt vurdert. Selv om arbeidsgruppens forslag bygger på valget av en strafferettslig modell, vil overføringsverdien her antakelig være begrenset. Behandling av en begjæring om tvangsmiddelbruk i en inndragningssak medfører ingen vurdering av

skyldspørsmål, i motsetning til enkelte av fengslingsgrunnlagene. Dermed fremstår ikke problematikken å være særlig aktuell for saker om selvstendig inndragning, men kan evt. belyses kort i forarbeidene.

Kap. 11 Andre endringer i inndragningsreglene

Bevis for omsetningsserververens gode tro

Arbeidsgruppen har foreslått en generell endring i straffeloven § 72 første ledd som innebærer at beviskravet for omsetningsserververs gode tro endres til sannsynlighetsovervekt, samt at kravet til aktsom god tro tydeliggjøres etter mønster av godtroervervloven § 1 nr. 2

Som fremholdt av arbeidsgruppen fremstår det som urimelig at en omsetningsserverver som mest sannsynlig var i ond tro da han ervervet et formuesgode som utgjør utbytte, skal få beholde formuesgodet; vedkommende ville ikke vært vernet dersom rette eier krevde det tilbake gjennom de privatrettslige vindikasjonsreglene.

Økokrim gir sin fulle tilslutning til forslaget om at inndragning kan foretas hos omsetningsserverver, med mindre det er sannsynlig at vedkommende var i aktsom god tro, jf. forslaget til endring i straffeloven § 72 første ledd.

Nærmere om leasing

Det er grunn til å komme med noen få bemerkninger til rapportens punkt 6.4.13, som bl.a. gjelder tilfeller der utbytte fra straffbare handlinger brukes til leasing. I punkt 6.4.13 første avsnitt er det gitt et eksempel som er noe upresist formulert. Det mest praktiske eksempelet, og problemet, er tilfeller der leasingforpliktelser fortløpende blir dekket med utbytte fra straffbare handlinger. Henvisningen til at selve leasinggjenstanden er anskaffet med utbytte fra straffbar handling er egnet til å forvirre.

Forslaget til ny § 72 i straffeloven vil sannsynligvis være et nyttig verktøy i tilfeller der leasingforpliktelser fortløpende blir dekket med utbytte fra straffbare handlinger. Dette vil kunne forenkle evt. inndragning hos et leasingselskap som ikke har opptrådt med tilstrekkelig aktsomhet. Det kan også vurderes om et leasingselskap bør pålegges en viss aktivitetsplikt for å kunne være i god tro, f.eks. pålegg om å gjennomføre kredittsjekk av kunden.

Forslaget bør uansett også ses i sammenheng med politiets adgang til å dele opplysninger i tilfeller hvor politiet mener at løpende leasingforpliktelser dekkes med straffbart utbytte. Politiet har som generell oppgave om å forebygge kriminalitet, jf. politiloven § 2, og det vil kunne tenkes at politiet på det grunnlag kan gi et leasingselskap opplysninger om at en leietaker ikke har lovlig

inntekter, jf. politiregisterloven § 27. Manglende oppfølging av en slik informasjonsdeling vil antakelig være et viktig moment i en slik aktsomhetsvurdering som ny § 72 i straffeloven legger opp til.

Kap. 12 Opprettelse av en ny inndragningsenhet ved Økokrim

Økokrim støtter arbeidsgruppens forslag om at det opprettes en ny inndragningsenhet, organisert som en del av Økokrim, lokalisert i Økokrims lokaler i Oslo, og at dette kommer til uttrykk i nye bestemmelser i påtaleinstruksen

Økokrim er i dag fagforvalter for økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet. Gjennom flere år har Økokrim opparbeidet seg betydelig kompetanse på inndragningsfeltet, og har i dag en egen inndragningsenhet som har kartlegging og sikring av verdier som en prioritert oppgave. I tillegg har Økokrim en koordinerende rolle overfor inndragningsspesialistene i politidistriktene. Gjennom fagutviklingsapparatet leder en representant fra Økokrim den nasjonale faggruppen for inndragning og sikring av utbytte. Det er således et etablert fagmiljø innenfor dette området, og det vil etter vårt syn være ugunstig å opprette et parallelt fagmiljø ved siden av det allerede etablerte inndragningsmiljøet ved Økokrim med fare for at innsatsen fragmenteres. Disse hensyn taler imot at det etableres en egen enhet med ansvar for de nye reglene om selvstendig inndragning.

Økokrim deler også arbeidsgruppens syn at det vil være en klar styrke for inndragningsarbeidet at den nye inndragningsenheten kan trekke på særorganets øvrige ressurser. Det vil eksempelvis gjøre seg gjeldende i kompliserte straffesaker, hvor inndragningsenheten vil kunne få ansvar for kartlegging og sikring av verdier, mens ressurser fra Økokrim for øvrig etterforsker primærlovbruddet.

Det vil også være en styrke at den nye inndragningsenheten bygger videre på dagens inndragningsenhet og dens oppgaveportefølje, og at man således kraftsamler innsatsen ved å integrere opparbeidet kompetanse i den nye enheten. Økokrim støtter arbeidsgruppens synspunkter om behovet for skjerming av personalressurser til arbeid som fører til inndragning. Dette er for øvrig praksis ved dagens inndragningsenhet hvor enhetens ressurser er skjermet til slikt arbeid.

Økokrim er enig med arbeidsgruppen om viktigheten av at den nye inndragningsenheten selv etterforsker og irettefører saker. Slik mengdeerfaring med inndragningssaker er viktig i arbeidet med utforming av beste praksis på inndragningsfeltet og deling av slik kompetanse med resten av politiet.

Organisering av inndragningsarbeidet nasjonalt

Økokrim støtter forslaget om at saker med selvstendig inndragning også må kunne behandles lokalt i politidistriktene for å gi best mulig effekt av tiltaket; det er urealistisk å etablere en enhet som er robust nok til å håndtere alle saker hvor selvstendig inndragning kan være aktuelt. Det er i dag ansatt inndragningsspesialister i tilnærmet alle politidistrikt, og det jobbes også med å ansette inndragningsjurister i hvert distrikt. En styrking av inndragningsarbeidet i det enkelte politidistrikt anses av Økokrim å være en kritisk suksessfaktor i arbeidet med å øke fratakelsen av utbytte nasjonalt.

Tverretatlig samarbeid

Med etterretning forutsetter Økokrim at det menes informasjonsinnhenting forut for opprettelse av straffesak, blant annet i forhold til saksutvelgelse og prioritering av objekter.

Økokrim er enig i at tverretatlig samarbeid er viktig for å øke effektiviteten i inndragningsarbeidet, og at nytteverdien først og fremst henger sammen med adgangen til informasjonsutveksling mellom etatene. Økokrim understreker viktigheten av å kunne dele informasjon både i og utenfor straffesak. Økokrim mener adgangen til informasjonsutveksling må være svært bred som et etablert samarbeid mellom inndragningsenheten og kontrolletatene, uten at det er nødvendig å opprette straffesak for å muliggjøre effektive diskusjoner og informasjonsdeling om enkeltaktører på et operativt nivå.

Økokrim mener at et tverretatlig samarbeid på inndragningsfeltet i all hovedsak bør være basert på samarbeid hvor det utpekes faste kontaktpunkt i Skatteetaten og Tolletaten som utveksler informasjon ved behov. Det bør også være åpning for at ansatte i disse kontrolletatene som har jobbet med en aktør, kan avgis og bistå politiet i arbeidet med selvstendig inndragning.

Økokrim henviser her til Jon Petter Ruis betenkning om sivilrettslig inndragning fra 2015 som beskriver den irske modellen. Den irske modellen er organisert ved at enheten er sammensatt av representanter fra ulike etater, og hvor disse beholder myndighet og informasjonstilgang fra den etaten de representerer i saker som vedrører selvstendig inndragning. Samtidig får representantene myndighet og tilgang til informasjon fra de øvrige etatene i samarbeidet, jf rapportens punkt 12.8.1.

Økokrim støtter utvalgets synspunkt om at det vil være hensiktsmessig å fastsette bestemmelser i skatteforvaltningsforskriften og tollavgiftsforskriften for å presisere adgangen til informasjonsutveksling, jf rapportens punkt 12.8.4.

Basert på erfaring er det Økokrims klare oppfatning at en inndragningsenhet må ha "innhentingshjemmel" for informasjon og at "avgiverorgan" må ha plikt til å

dele informasjon for at forslaget om selvstendig inndragning skal fungere etter sin hensikt. En samlokalisering av representanter fra ulike etater anses å ha svært begrenset verdi dersom muligheten for å dele informasjon ikke er tydelig avklart.

Med hilsen

Inge Svæe-Grotli
Ass. sjef Økokrim

Lars Stoltenberg
førstestatsadvokat

Kopi:
Riksadvokaten
Politidirektoratet